

УДК 658.1:334.716

Пилипенко А. А.

*доктор економічних наук, професор
завідувач кафедру бухгалтерського обліку
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця*

Попов О. Є.

*доктор економічних наук, професор
завідувач кафедру політичної економії
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця*

Pylypenko A. A.

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
The Head of the Department of Accounting
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

Popov O. E.

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
The Head of the Department of Political economy
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics*

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ КОРПОРАТИВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

THE FINANCIAL STRATEGY OF THE CORPORATE ENTERPRISE FORMATION WITHIN THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY

Анотація. У статті представлено послідовність розробки фінансової стратегії корпоративного підприємства та висвітлено особливості контролю її реалізації в умовах поширення процесів глобалізації та інтеграції фінансових ринків. Доведено доречність розгляду рівня економічної безпеки корпоративного підприємства як однієї з передумов обґрунтування його стратегічних орієнтирів та як складової частини системи стратегічного контролінгу. При цьому як ключовий індикатор у системі контролінгу обрано потенціал інтегрованої протидії корпоративного підприємства виявленим факторам-загрозам. Представлено модель використання такого потенціалу в стратегічному процесі.

Ключові слова: фінансова стратегія, економічна безпека, фактори-загрози, стратегічний контролінг, корпоративне підприємство, потенціал інтегрованої протидії.

Постановка проблеми. Однією з провідних тенденцій для світової економіки постає поширення корпоративізації та появи різного роду інтегрованих об'єднань підприємств. Поряд із цим на макrorівні активізуються процеси фінансової інтеграції, які приводять до поступового створення єдиного фінансового простору для ринків капіталу. Позитивним моментом для такої фінансової

інтеграції є покращання інвестиційного клімату, забезпечення взаємозамінності фінансових активів, сприяння дерегулюванню фінансових ринків тощо. На жаль, одночасно з такими позитивними аспектами фінансової інтеграції збільшується кількість та сила прояву різного роду негативних факторів-загроз, які ускладнюють досягнення стратегічних цілей корпоративного підприємства та впли-

вають на життєдіяльність усіх його стейкхолдерів. Відповідно, вельми актуальними виявляються питання як перегляду наявних підходів до розробки фінансової стратегії корпоративних підприємств, оптимізованої за критерієм підтримки достатнього рівня його економічної безпеки, так і формування дієвого інструментарію контролю реалізації обраних стратегічних альтернатив.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя розв'язання означеної проблеми формування фінансової стратегії корпоративного підприємства, яка б сприяла підтримці заданого рівня його економічної безпеки, міститься в рамках перетину низки наукових дисциплін та концепцій. По-перше, це дослідження, присвячені розгляду стратегічних аспектів розвитку підприємства в цілому [1; 2] та формування його фінансової стратегії зокрема [3–5]. Не ставлячи за мету проведення семантичного аналізу поняття стратегії, у рамках даної статті будемо спиратися на підхід Г. Мінцберга «5П» [2], який розглядає стратегію як одночасне сполучення планів, перспектив, паттернів, принципів та підходів до ведення певного роду діяльності. Зрозуміло, що всі складові частини комплексу «5П» мають адаптуватися до характеристик фінансової стратегії. Більш того, у більшості досліджень стратегічний процес розглядається по відношенню до окремого підприємства. Відповідно, для корпоративних підприємств слід додатково досліджувати особливості реалізації складових комплексу «5П» в умовах корпоративної інтеграції.

Іншим напрямом наукових досліджень, який пропонується врахувати під час розробки фінансової стратегії корпоративного підприємства, є напрям управління економічною безпекою підприємства. Як правило, у наявних дослідженнях знову ж таки розглядається або окреме підприємство [6; 7], або економічна безпека держави в цілому [8]. Відповідно, такі дослідження потребують їх перегляду в аспекті визначення безпеки реалізації фінансової стратегії. За основу пропонується використати працю М.В. Куркіна [6], в якій безпека розглядається в контексті достатності ресурсів для протидії факторам загроз. Відповідно, увага даного дослідження зміститься саме на фінансові ресурси, їх рух та можливості акумулювання на достатньому рівні для корпоративного підприємства.

Оскільки ж потрібно здійснювати контроль як реалізації обраних стратегічних альтернатив, так і впливу факторів-загроз на перебіг такої реалізації, доречними постають розробки у сфері стратегічного контролінгу [9; 10], які також потребують адаптування до специфіки

означеної предметної області дослідження. Також на відміну від праць, в яких відбувається відокремлений розгляд фінансової стратегії [3; 5], автори наголошують на неможливості її самостійного дослідження. Відповідно, як інструмент, який дає змогу комплексно розглядати та поєднувати всі складові частини стратегічного процесу, будемо використовувати збалансовану систему показників (BSC) [11]. Переваги BSC у даному випадку полягають у наявності такого її інструмента, як каскадування цілей та показників, що дає змогу формалізувати стратегію для всіх рівнів корпоративного підприємства. Іншою перевагою є можливість легкої інтеграції BSC та стратегічного контролінгу, а отже, й механізму управління економічною безпекою корпоративного підприємства.

Мета статті полягає у розвитку теоретико-методологічних засад формування фінансової стратегії корпоративного підприємства, оптимізованої за критерієм максимізації рівня його економічної безпеки. Реалізації мети статті передбачає вирішення завдань з обґрунтування переліку референтних рішень у сфері стратегічного управління корпоративними фінансовими ресурсами та потоками, визначення особливостей забезпечення реалізації таких рішень у контексті додержання заданого рівня економічної безпеки корпоративного підприємства, визначення місця фінансової стратегії в системі стратегічного контролінгу корпоративного підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. В основу досягнення мети статті, по-перше, покладемо пропозиції М.В. Куркіна [6, с. 46–48] щодо розгляду економічної безпеки через стан захищеності від впливу зовнішніх та внутрішніх факторів-загроз. При цьому моделюється така захищеність через формування простору наявних у підприємства ресурсів та оцінки їх відповідності цілям та запасу стійкості підприємства. Визначена метою статті орієнтація на фінансову стратегію передбачає обмежити весь перелік ресурсів підприємства лише фінансовими. Недоліком підходу [6] є лише його статичність, подолати яку можна розширенням такого тлумачення, наприклад принципами логістичного менеджменту. У такому випадку фінансова стратегія представляється як визначення правил, принципів, прийомів та підходів до такої оптимізації руху фінансових потоків корпоративного підприємства, яка забезпечує його самоокупність та незалежність, сприяє реалізації обраної корпоративної стратегії, підтримує фінансовий розвиток тощо.

Окремо слід звернути увагу, на наявність трьох контекстів розгляду ($\{KP_i\}$) поставленої у меті статті проблеми. Такі контексти авторами вже було задекларовано [12, с. 99] по відношенню до інтеграційного процесу, а отже, може бути адаптовано до процесу вироблення альтернатив для фінансової стратегії. Фінансову стратегію можна розглядати: у контексті її формування окремим носієм корпоративних прав у складі корпоративного підприємства (KP_1); у контексті взаємодії окремих учасників корпоративного підприємства в напрямі узгодження їх інтересів та подолання корпоративних конфліктів (KP_2); у контексті корпоративного підприємства в цілому (KP_3). Представлене на рис. 1 виділення контекстів розгляду фінансової стратегії певною мірою перетинається з розробками В.Л. Стефанюка [13, с. 28–35] щодо представлення корпоративного підприємства як локально організованої системи. Відмінністю такої системи є наявність власного вектору цілей (а отже, й складових комплексу

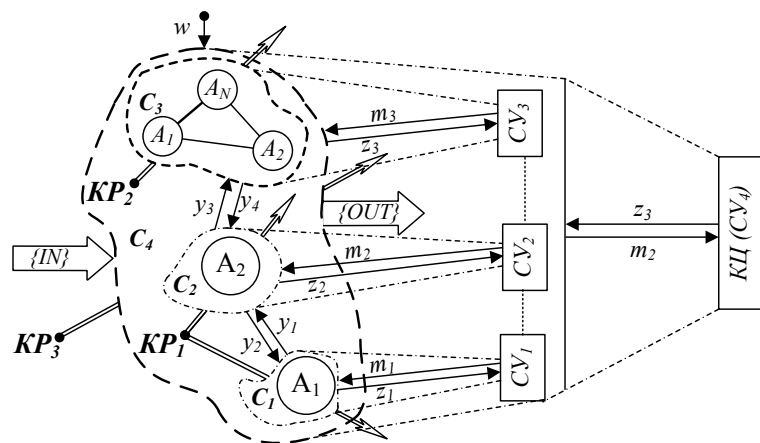

Рис. 1. Диференціація контекстів розгляду (орієнтирів вироблення) фінансової стратегії корпоративного підприємства [12, с. 99]

«5П» фінансової стратегії), який може трансформуватися в процесі функціонування корпоративного підприємства.

У рамках поданих на рис. 1 контекстів фінансова стратегія корпоративного підприємства розглядається в термінах визначення принципів та правил фінансової підтримки перетворення входів бізнес-процесів ($\{IN\}$) у виходи ($\{OUT\}$). Роль системи управління економічною безпекою зводиться до моделювання реакції на дискретний потік подій (факторів-загроз та можливостей), що відбиваються як реакція на зовнішні впливи ($w \in \Omega$). Роль стратегічного менеджменту полягає у виробленні керівних впливів $m_i \in M$, які забезпечують додержання обраних параметрів руху фінансових потоків. Наявність у рамках корпоративного підприємства декількох носіїв корпоративних прав обумовила виділення на рис. 1 декількох систем ($C_i, i=1..n$), кожному з яких у відповідність ставиться окремий суб'єкт управління (CV_i) чи особа, яка приймає рішення. Взаємодія таких суб'єктів реалізується в рамках виділення певного корпоративного центру ($KЦ$), який регламентує корпоративні відносини (на рис. 1 зображені як y) та визначає змістовне наповнення складових частин комплексу «5П» для фінансової стратегії.

Зазначимо, що існують різні підходи до класифікації корпоративних підприємств як підприємств, утворених двома чи більше засновниками. З точки зору визначення фінансової стратегії будемо орієнтуватися на розподіл корпоративних підприємств за ознакою «ступінь взаємної участі у капіталі» (у рамках даної ознаки корпоративні підприємства диференціюються від таких, що повністю об'єднали активи, до таких, що функціонують у рамках м'яких інтеграційних форм). Зрозуміло, що для кожного із зазначених випадків будуть існувати свої особливості формування фінансової стратегії та свої особливі фактори-загрози, які має враховувати механізм стратегічного контролінгу.

Відповідно, для структурування елементів фінансової стратегії (S_{FIN}) використаємо розробки Л.А. Ісмаїлової [14] щодо теоретико-множинного підходу до формалізованого відображення стратегії з певною їх адаптацією до заявленої на рис. 1 предметної області. Такий підхід дає змогу об'єднати різноманітні моделі вироблення стратегії та інструменти підтримки прийнятих стратегічних рішень. На

верхньому рівні агрегації вироблення фінансової стратегії корпоративного підприємства зводиться до визначення: переліку стратегічних інтересів корпоративного підприємства у зовнішньому середовищі та результатів оцінювання середовища функціонування (S_{OUT}), аналогічних інтересів та результатів оцінювання можливостей корпоративного підприємства (S_{IN}), переліку стратегічних альтернатив та референтних правил управління рухом фінансових потоків (S_A), алгоритмів відбору того чи іншого правила чи певної стратегічної альтернативи ($A(S_A)$). Співвіднесення зазначених складових частин формує модель вибору фінансової стратегії корпоративного підприємства таким чином:

$$S_{FIN} = \{S_{IN}, S_{OUT}, S_A, A(S_A)\} \quad (1)$$

Саме співвіднесення означених у кортежі (1) внутрішніх та зовнішніх стратегічних інтересів корпоративного підприємства визначає зону уваги системи управління його економічною безпекою. У рамках даної пропозиції фінансову безпеку ІСБ пропонується розглядати водночас як статичну та як динамічну характеристику. Статичний підхід передбачає, що в кожен конкретний момент часу корпоративне підприємство має достатню кількість фінансових ресурсів для реалізації фінансової стратегії та задоволення локальних інтересів окремих носіїв корпоративних прав, які обмежені наявною системою корпоративних відносин. У динамічному аспекті фінансову безпеку корпоративного підприємства пропонуємо розглядати через відповідність характеристик фінансових потоків консолідованому вектору фінансових інтересів носіїв корпоративних прав. Відповідно, зоною уваги для системи стратегічного контролінгу постануть наявні відхилення між фактичними значеннями характеристик фінансових потоків та очікувань по відношенню до них із боку корпоративного центру та окремих учасників корпоративного підприємства.

Безпосередньо ж формування фінансової стратегії корпоративного підприємства передбачає використання референтного переліку стратегічних рішень у сфері реалізації фінансової функції. При цьому якщо у загальному випадку фінансова стратегія орієнтується на додержання самокупності та незалежності корпоративного підприємства, то негативні фактори визначаються як загрози для втрати зазначених характеристик. При цьому для формування діє-

Таблиця 1

Фрагмент референтного переліку стратегічних рішень у сфері реалізації фінансової функції корпоративного підприємства

Елементи фінансової стратегії (S_A)	Особливості формування для		Фактори-загрози, які слід урахувати під час формування стратегії
	унітарного підприємства	корпоративного підприємства	
Принципи та правила формування і розподілу прибутку	Визначення пріоритетних напрямів, норма прибутку на розвиток	Обґрунтування правил дивідендної політики. Визначення повноважень корпоративного центру під час розподілу	Вади в розподілі ресурсів між функціонуванням та розвитком. Порушення руху потоків
Підходи та паттерни формування (акмулювання) фінансових ресурсів	Орієнтація на власні чи залучені ресурси. Встановлення оптимальної структури капіталу	Визначення шляхів залучення ресурсів: випуск цінних паперів, збільшення залогової вартості, інтеграція з фінансовими установами	Неточна ідентифікація розміру бажаних ресурсів чи страхових запасів. Неритмічність руху потоків
Оптимізація основних та оборотних засобів	Вибір політики формування оборотних коштів (агресивна, помірна)	Вибір правил консолідації фінансових ресурсів (консолідація капіталу чи диференціація за учасниками)	Невірне встановлення обсягів запасів чи підходів до формування оборотних коштів
Норми та правила податкової оптимізації	Визначення бази та системи оподаткування	Визначення підходу до консолідації для мінімізації податкового навантаження	Вади в проведенні розрахунків, зміна податкової політики держави
Вибір напрямів інвестування та підходів до формування стратегічних резервів	Рішення типу «інвестувати – не інвестувати», «створювати – не створювати резерв»	Встановлення спільних правил ведення інноваційно-інвестиційної діяльності. Визначення ролі корпоративного центру у взаємній підтримці	Невірний вибір напрямку інвестування. Відволікання коштів у створення резервів. Відсутність резервів

вої системи стратегічного контролінгу необхідно ідентифікувати такі фактори-загрози в розрізі складових елементів та можливих альтернатив реалізації фінансової стратегії. Авторський варіант такої ідентифікації представлено в табл. 1. Відразу зазначимо, що для розвитку представленого в табл. 1 підходу можна запропонувати формувати профіль фінансової стратегії корпоративного підприємства. Такий профіль фіксує обрання того чи іншого варіанту чи правила обґрунтування стратегічної альтернативи з табл. 1. Зрозуміло, що будуватися такий профіль буде з огляду на класифікаційні ознаки корпоративних підприємств.

У кортежі (1) за реалізацію відбору з табл. 1 певної альтернативи чи правила вироблення стратегічного рішення відповідає елемент A (S_A). Зробимо наголос на його комплексності, тобто на наявності цілого переліку алгоритмів та інструментів відбору стратегічних альтернатив. У рамках таких інструментів запропонуємо використання когнітивного моделювання, за допомогою якого можливо визначити роль рівня економічної безпеки корпоративного підприємства під час визначення його фінансової стратегії. Саме когнітивне моделювання дає змогу співвіднести отриманий стратегічний профіль із профілем загроз для реалізації фінансової стратегії. Відповідна когнітивна модель представлена на рис. 2. До її особливостей слід віднести таке. По-перше, вона включає в себе всі задекларовані в кортежі (1) елементи та орієнтується на визначення рівня потенціалу інтегрованої протидії. Такий потенціал визначається через встановлення відповідності внутрішніх та зовнішніх стратегічних інтересів корпоративного підприємства (відповідності S_{IN} та S_{OUT}).

По-друге, виділення на рис. 1 трьох контекстів розгляду фінансової стратегії корпоративного підприємства дає змогу розширити розуміння інтересів у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Таке розширення пояснюється певним взаємопроникненням цих середовищ. Так, внутрішнє середовище корпоративного підприємства, в якому консолідуються інтереси носіїв корпоративних прав, для кожного з таких носіїв змістовно виступає як зовнішнє середовище, у рамках якого виникають корпоративні конфлікти, а отже, й певні фактори-загрози. Загрози тут є як прямі (передбачають появу негативних впливів), так і непрямі (загроза як зниження рівня потенціалу інтегрованої протидії). Наявність таких загроз та їх вплив на параметри фінансової стратегії корпоративного підприємства також подано на рис. 2.

Висновки. Таким чином, у статті представлено авторський підхід до обґрунтування фінансової стратегії корпоративного підприємства, заснований на використанні референтного переліку стратегічних рішень у фінансовій сфері. Крім того, здійснено постановку завдання організації в рамках системи стратегічного контролінгу корпоративного підприємства контурів управління його фінансовою безпекою. Разом із тим слід зазначити, що для організації дієвого контролю за впливом представлених у табл. 1 факторів-загроз потрібна їх кількісна ідентифікація. Отже, й перспективою для проведення подальших досліджень авторів постане розширення переліку референтних правил, розробка відповідної системи показників та встановлення причинно-наслідкових зв'язків між ними за для їх інтеграції до системи стратегічного контролінгу.

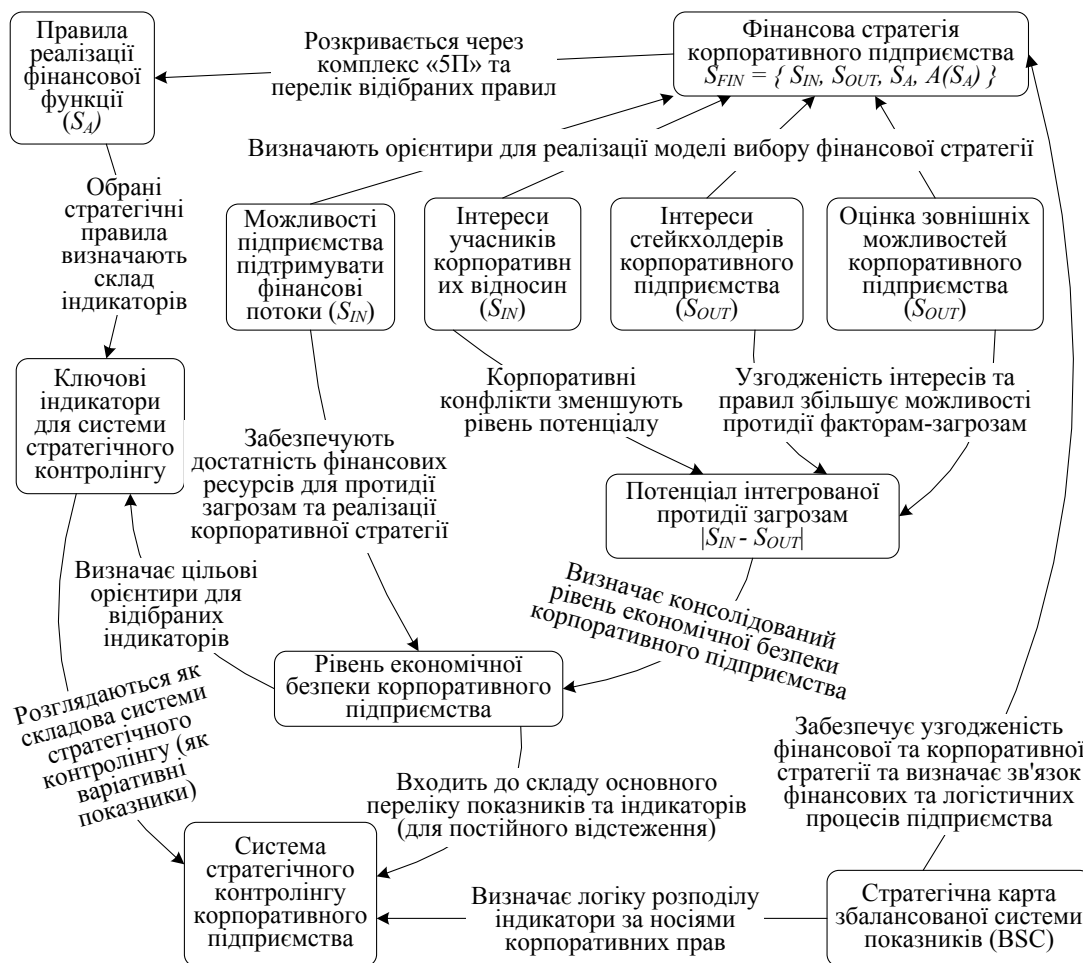

Рис. 2. Когнітивна модель реалізації потенціалу інтегрованої протидії

Список використаних джерел:

1. Акофф Р.Л. Планирование будущего корпорации / Р.Л. Акофф. – М.: Сирин, 2002. – 256 с.
2. Минцберг Г. Стратегический процесс / Г. Минцберг, Дж.Б. Куинн, С. Гамая; пер. с англ. – СПб.: Питер, 2001. – 688 с.
3. Бланк И.А. Финансовая стратегия предприятия / И.А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 720 с.
4. Боярко І.М. Стратегічне фінансове управління підприємством: [монографія] / І.М. Боярко, О.В. Рябенков. – Сумы: Университетская книга, 2015. – 176 с.
5. Васильців Т.Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: [монографія] / Т.Г. Васильців, В.І. Волошин, О.Р. Бойкевич, В.В. Каркачук. – Львів: ЛКА, 2012. – 386 с.
6. Куркин Н.В. Управление экономической безопасностью развития предприятия: [монография] / Н.В. Куркин. – Д.: АРТ-ПРЕСС, 2004. – 452 с.
7. Кузенко Т.Б. Управление финансовой безопасностью предприятия / Т.Б. Кузенко // Бизнес-Информ. – 2011. – № 2 (1). – С. 136–138.
8. Мунтян В.І. Економічна безпека України / В.І. Мунтян. – Київ: КВІУ, 1999. – 464 с.
9. Слинков В.Н. Стратегическое планирование на основе сбалансированной системы показателей. Стратегический контроль / В.Н. Слинков. – К.: Дакор, КНТ, 2008. – 384 с.
10. Карцева В.В. Фінансовий контролінг в системі споживчої кооперації: [монографія] / В.В. Карцева. – Полтава: РВВ ПУЕТ, 2013. – 290 с.
11. Каплан Р.С. Сбалансированная система показателей. От стратегии к действию / Р.С. Каплан, Д.П. Нортон. – М.: Олимп-Бизнес, 2005. – 320 с.
12. Иванов Ю.Б. Интеграційний розвиток суб'єктів господарювання: [монографія] / Ю.Б. Иванов, А.А. Пилипенко. – Х.: ІНЖЕК, 2012. – 400 с.
13. Стефанюк В.Л. Локальная организация интеллектуальных систем / В.Л. Стефанюк. – М.: Физматлит, 2004. – 328 с.
14. Исмагилова Л.А., Галимов Р.Ф. Построение системы управления развитием предприятия на основе сбалансированной системы показателей / Л.А. Исмагилова, Р.Ф. Галимов // Вестник УГАТУ. – 2006. – Т. 8. – № 1 (17). – С. 96–100

Аннотация. В статье представлена последовательность разработки финансовой стратегии корпоративного предприятия, освещены особенности контроля ее реализации в условиях расширения процессов глобализации и интеграции финансовых рынков. Доказана целесообразность использования уровня экономической безопасности корпоративного предприятия как одной из предпосылок определения его стратегических ориентиров и как составляющей системы стратегического контроллинга. При этом в качестве ключевого индикатора в системе контроллинга используется потенциал интегрированного противодействия корпоративного предприятия выявленным факторам-угрозам. Представлена модель использования такого потенциала в стратегическом процессе.

Ключевые слова: финансовая стратегия, экономическая безопасность, факторы-угрозы, стратегический контроллинг, корпоративное предприятие, потенциал интегрированного противодействия.

Summary. The article represents the sequence of the corporate enterprise financial strategy design. This sequence considers the features of strategy implementation monitoring in the conditions of the financial markets integration and globalization spread. The appropriateness of the corporate enterprise economic safety level using as the preconditions of strategic objectives justification and as the component of the strategic controlling is proven. The potential of corporate enterprise integrated counter for threat-factors elected as a key indicator in the controlling system. The model of this potential use in the strategic process presented.

Key words: financial strategy, economic security, threats, strategic controlling, corporate enterprise, the potential of an integrated counter.